

Kunstenares Marleen Felius relativeert in haar proefschrift betekenis en belang van koeienrassen

Een komen en gaan van rassen

In 1995 publiceerde ze al het naslagwerk 'Runderrassen van de wereld'. Maar de ontwikkeling van koeienrassen bleef Marleen Felius boeien. Onlangs promoveerde ze erop. 'Fokkerij zoals we die nu kennen, heeft nog helemaal niet zulke oude papieren.'

tekst Inge van Drie

Ze is bekend van haar prachtige koeienschilderijen. En ze verwierf faam met het naslagwerk 'Runderrassen van de wereld', waarin ze zo'n duizend runderrassen beschreef en afbeeldde. Maar van schilderen kwam de afgelopen jaren minder. In haar atelier in hartje Rotterdam werkte kunstenares Marleen Felius (68) de afgelopen vijf jaar vooral aan haar proefschrift. Half februari promoveerde ze. Dat het proefschrift opnieuw over koeien gaat, zal geen verrassing zijn. Tijdens haar hele werkzame leven stond de koe centraal. 'Heel vroeger tekende ik ook paarden, maar aan koeien was meer te ontdekken. In de wereld van de paarden ging het bovendien veel meer om status. Daar hield ik niet van. In de koeienwereld voelde ik me meer thuis.'

Niet ouder dan 250 tot 300 jaar

Voor haar proefschrift verdiepte Felius zich in de geschiedenis en de ontwikke-

ling van runderrassen wereldwijd. 'Het begon met het domesticeren van oerrunderen. Wilde dieren werden gevangen en pasten zich in een aantal generaties aan aan het leven van de mens', doceert Felius. Ze onderscheidt twee soorten huisrunderen. 'Aan de ene kant is er het taurinevee dat zich tienduizend jaar geleden ontwikkelde in Mesopotamië. Dat is het vee waar wij vertrouwd mee zijn in de gematigde streken. Aan de andere kant heb je de zeboes, tropische runderen met hun typische bult, die tweeduizend jaar later ontstonden in het huidige India en Pakistan.'

In de loop der jaren ontstonden overall regionale types van het rund en landrassen. 'Fokkerij zoals we die nu kennen, heeft nog helemaal niet zulke oude papieren. Pas sinds zo'n 250 à 300 jaar wordt het fokken van runderen systematisch aangepakt. Daardoor ontstonden vooral in Europa honderden gespecialiseerde runder-

rassen. Rassen zijn dus ook niet ouder dan 250 tot 300 jaar. Daarvoor spreek je over typen', geeft Felius aan. Ze neemt de brandrode runderen als voorbeeld. 'Dat wordt een oud ras genoemd, maar het is nog maar recent ontstaan. Eigenlijk was die brandrode kleur gewoon een kleurvariatie van het mrij-vee.'

Vijftienhonderd rassen

Rassen overlappen elkaar genetisch sowieso behoorlijk, geeft Felius aan. 'Ze bevatten allemaal 85 tot 95 procent van de totale diversiteit van de soort. Het genetisch verschil binnen rassen is misschien wel groter dan het genetisch verschil tussen rassen.'

Eigenlijk is dat niet eens zo gek, zegt Felius. 'Alle taurinekoeien, ofwel de "bultloze" koeien in Europa stammen af van tachtig oerkoeien. Al het melkvee in de Alpen en ten zuiden daarvan stamt af van één stier, al het melkvee in het noordwesten van een andere stier. Het brownswissen en het fleckviehras horen daarom bij een andere groep dan de holsteins. Al zie je uiterlijk niet zo veel verschil tussen bijvoorbeeld brown swiss en holstein, toch zie je in het DNA-patroon wel verschillen.' Aan de hand van botten, teksten, afbeeldingen en DNA-onderzoek concludeert Felius dat er inmiddels zo'n 1500 runderrassen zijn. In haar proefschrift wemelt het dan ook van de namen van koeien. Zo somt ze de namen op van alle rassen per land, maar ook bevat het boek een overzicht van de internationaal gebruikte namen per ras en een atlas van de plekken waar al deze rassen zijn ontstaan.

Felius keek ook naar de historie van het classificeren van rassen. 'Met zo'n 1500 runderrassen raak je snel het overzicht kwijt. Mensen wilden er grip op hebben, daarom deelden ze ze in verschillende klassen in.' De eerste indelingen stammen uit de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Felius beschrijft in

Een 'Schwyz koe' getoond op de internationale veetentoonstelling in Parijs in 1856, een voorloper van het brownswissras

Het brandrode runderras, hier afgebeeld op een aquarel van Marleen Felius, is nog maar recent ontstaan

haar proefschrift een aantal van die classificaties. 'De Duitstalige landen keken bijvoorbeeld naar verschillen in schedels. Ze onderzochten of rassen een korte of een lange schedel hadden. De Fransen keken ook naar de bouw en naar hoorns.' Inmiddels zijn die indelingen alweer achterhaald. Felius ontwikkelde zelf een ras-indeling die rekening houdt met de streek van oorsprong, de historische ontwikkeling en het uiterlijk van een dier. 'Die indeling komt voor een groot deel overeen met de indeling van de Europese rassen op basis van DNA-gegevens.'

Waardering voor lokaal ras

Met haar proefschrift in de hand pleit Felius wel voor waardering van het lokale ras. Ze waarschuwt voor het op grote schaal exporteren van hoogproductieve runderen naar ontwikkelingslanden. 'Door die export verliezen we de unieke eigenschappen van de lokale rassen en de mogelijkheid om runderen op een meer natuurlijke, extensieve manier te houden. Er zou veel meer waardering moeten zijn voor hoe mensen daar met hun vee leven.'

Die hoogproductieve rassen zijn vaak afhankelijk van een intensief management, zegt Felius. 'Een dierenarts die regelmatig langskomt, vaccinaties, krachtvoer en zelfs klimaatbeheersing. Dan gaat het goed. Dat werkt in ontwikkelingslanden meestal niet. En dan te bedenken dat inheemse rassen zich door de eeuwen heen hebben aangepast aan lokale omstandigheden als klimaat en vegetatie.' Als voorbeeld noemt ze de nomaden. 'Hun koeien moeten lange afstanden lopen en het twee dagen zonder water kunnen stellen. Het werkt niet als je die koeien met holsteinkoeien kruist.'

Felius relateert in haar proefschrift wel de betekenis en het belang van runderrassen. 'Sinds rassen 250 jaar geleden als het ware zijn uitgevonden, zijn er steeds weer rassen bijgekomen en ook weer verdwenen.' Veehouders hoeven daarom ook niet bang te zijn dat bepaalde rassen verdwijnen, geeft Felius aan. 'Er zijn altijd mensen die iets ouds willen bewaren.' Bovendien, rassen veranderen in de loop van de tijd, geeft ze aan. 'Neem de fh-koe. Als je de fh-koe van nu vergelijkt met de fh-koe

Marleen Felius

uit de jaren vijftig of uit het begin van de twintigste eeuw, dan heb je het echt over drie verschillende types.'

Ook inteelt hoeft geen gevaar te zijn, stelt Felius. 'Als een ras genetisch te smal wordt, gebruik dan gewoon een ander ras. Dat is in de geschiedenis altijd gebeurd.' Wees als stamboek of fokvereniging ook niet te streng, adviseert Felius. 'Daar zijn rassen aan kapotgegaan. Zo accepteert Denemarken bijvoorbeeld wittrikken niet. Zo streng zijn we in Nederland niet. Neem die donkerrode Zabingdochter van Halbe Huitema die op de NRM de reservetitel in de middenklasse won. Dat kan gewoon in Nederland, ook al komt ze uit een brownswissmoeder. Dat vind ik mooi.' |

Op het schilderij van Marleen Felius op de omslag van het proefschrift prijken koeien van Nico Bons op weg naar de melkstal

